

Slovenec sem, Slovenec tja

Jaša
L. Zlobec

Zadnjih nekaj let živimo na Slovenskem v nepretrganem obsednem stanju. Kar naprej in naprej se nam dogajajo odločilni trenutki, ko je usoda celega naroda na kocki. Listamo časnike, sedimo pred televizorji in trepetamo: bomo preživeli ali ne? Moram reči, da mi vse to že hudo preseda. Ko bi bila slovenska usoda resnično odvisna od nekakšne seje nekakšnega birokratskega telesa, potem nas že zdavnaj ne bi bilo več. Kaj vse smo v zgodovini že pretrpeli in preživeli: nadvlado Nemcev, Italijanov in Madžarov, da o Turkih in njihovih vazalih (o teh bi vedel več povedati Janez Menart) ne govorim. Bili smo v samem vrtincu najstrašnejših bitk prve svetovne vojne, tudi druga vojna se je v Evropi končala na naših tleh. Leta 1918 smo kot popolni naivneži padli na limanice srbske monarhije (prav zanima me, ali bodo jutri novopečeni gorečneži tudi krivdo za to pripisali komunistom). Prebili smo se skozi poveljni rdeči totalitarizem, ki je bil v resnici dosti usodnejši in nevarnejši, kakor se nam z distance kaže danes, saj se je bila boljševiška slepota v imenu svetlih ciljev pripravljena odreči narodni identiteti.

Po vsem tem zares ne vidim razlogov, zakaj bi se nam morale tresti hlače zdaj, ko si končno prosti volimo vero in postavo. Namesto da bi se enkrat za vselej znebili strahov preteklosti in sproščeno zadihali, še naprej krčevito vztrajamo v držji paranoične groze pred izginotjem. Kako se je slovenskemu občestvu pred časom zameril sicer kontroverzni filozof, ko je izjavil, da je znamenje resnično osvobojenega naroda tudi to, če si lahko mirno in brez težav narodni odpadnik. Te temeljne resnice Slovenci niso hoteli dojeti.

Poudarjanje slovenstva in zgolj slovenstva na vsakem koraku kaže na strah, nelagodnost in trajno negotovost. Živimo pod bremenom kompleksa nezgodovinskega naroda, naroda brez državnosti. In tega kompleksa se moramo dokončno in za vselej znebiti.

Zelo koristno in nadvse poučno bi si bilo ogledati primer sosednjih narodov, Hrvatov in Srbov. Eni in drugi so nas velikokrat prav pikro pitali z našo nedržavnostjo. Oboji pa se v isti sapi ponajbolj s svojo tisočletno državno tradicijo. Na eni strani kralj Tomislav, na drugi strani Srbi, ki so menda že dokazali, da so najstarejši narod na svetu. Vsi ti miti in legende naših sosedov se nam zdijo smešni, napihnjeni in provincialni. Jasno nam je, da je ta njihova obsedenost z državitvostjo v resnici stiska malega naroda z obrobja zgodovine. Dosti manj jasno pa nam je, da je njihova zgodba zrcalo, v katerem bi si kritično morali ogledati tudi svojo podobo.

Ko poslušamo srbskega dučaja, kako napihuje balon srbstva, in hrvaškega generala, ki iz svoje mile Hrvške naganja vse drugače misleče, smo zgroženi. In ne moremo razumeti, kako lahko s takimi prozornimi triki zavajata svoje ljudstvo. Povrh vsega pa še samozadovoljno uživamo, češ kako smo mi Slovenci pametni in prenicljivi ljudje, saj takih očitnih arhaizmov in retardiranosti ne bi nikoli podpisali. Mi smo pametni in mi smo Evropejci, med nami in sosedi se vije kitajski zid, ki ločuje Evropo od Balkana.

In se pri vsem tem sploh ne zavemo, kako nas žuli isti čevelj. Slovenska pomlad, recimo ji tako, si je za temelj postavila deklaracijo s tremi skopimi zahtevami. V vsaki od njih je na prvem in častnem mestu država. Slovenska država je postala naš kosovski mit. Država je kot Botticellijeva Venera, ki vstaja pred nami, rojena iz morske pene. Slovenska država bo, tako obljublajo njeni botri, naša mati in zaščitnica naših nacionalnih in individualnih pravic. Ali še neposredneje povedano: naša država bo kot družina. Ob tem malikovanju mi gredo lasje pokonci. Seveda sem tudi sam za slovensko državo, vendar vseskozi natančno vem, da je država sicer nujna, a ves čas hibrid med molohom in birokratskim, kufkovskim mehanizmom. Država je nikoli ukročena zver, ki ji je treba znova in znova rezati kremplje in puliti zobe. Pri vsem skupaj je najbolj tragikomično to, da državo kot odrešiteljico vsega hudega postavljajo na prestol ravno humanistični razumniki, se pravi tisti, ki bi morali biti zaradi svoje individualistične drže prvi previdni in nezaupljivi. Kot da se spet nismo ničesar naučili od Srbov in Hrvatov. Bolj kot so v preteklosti eni ali drugi imeli svojo pravo, nacionalno državo, večjo katastrofo so si ustvarili. Z eno besedo povedano: država naj bo servis, ne pa utopistična uresničitev stoletnih nacionalnih stisk in vizij.

Okorno ponavljanje več kot pol stoletja starega gesla Stjepana Radića o lastni listnici in lastni puški na rami človek še razume, saj je Beograd, tako vojaški kot civilni, zadnja leta res počel vse, kar je mogel, da bi Slovence ponižal in pohodil. Ampak ker smo dandanes v Jugoslaviji tako neodvisni in samostojni, kot nismo bili še nikoli, bi vseeno veljalo ohladiti pregreto kri. Znotraj države so nam odprte vse opcije, tako da lahko trezno razmislimo, brez bojazni pred tanki in opankami. Predvsem pa brez razpihovanja lažnih strahov pred takimi ali drugačnimi hudobci z Balkana, ki naj bi nam stregli po nacionalnem življenju. To so vse skupaj cenene igrice, ki naj bi po eni strani krepile samozavest, po drugi strani pa se umeščajo v že vse preveč dolgočasno notranjo slovensko vojno med belo in rdečo rožo. Ali drugače rečeno: ena in druga in tretja stran kar hlepijo po novih in novih nepremišljenih izjavah beograjskih generalov, da bi si med Kranjci dobile večjo veljavo in verodostojnost. Pa bodi dovolj o tem.

Evropa. Daljna in sama, kot bi zapisal Lorca prav našim razmeram na kožo. Tožimo o Evropi, ki jo imamo na mejah, obenem pa nam je tako daleč in nedosegljiva. Probleme vidimo tam, kjer jih ni, za tiste, ki so pa resnično kočljivi, smo prepogosto slepi in gluhi. Naša ekonomska, tehnološka in politična vključitev v Evropo sploh ni vprašanje. Sedem svetlobnih let prednosti imamo Slovenci pred vsemi vzhodnimi državami, pa tudi denimo Irce, Portugalce in Grke lahko pojemo za malo malico. Vse bojazni glede nepremostljivega zaostanka so le nesmiseln manjvrednostni kompleks. Hudič tiči drugje.

Ko zaneseno govorimo o Evropi narodov, si slikamo podobo, kakršno si želimo, pri čemer nas trda resničnost kaj malo zanima. Pa bi se bilo zelo dobro

sprijazniti z njo. Že današnja Evropa dvanajsterice ni nikakršna idilična skupnost. Tri največje nacije so prva liga, že Italijani se počutijo drugokategorije, druge pa tako ali tako komaj kdaj povprašajo za mnenje. Veliki narodi od vekomaj ustvarjajo svet po svoji podobi in tako bo tudi v prihodnje. Slovencev ne bo nihče pričakal s posebno ljubeznijo in naklonjenostjo do naših posebnosti. Prav vse, od začetka do konca, si bomo morali krvavo izbojevati. Slabe izkušnje z Jugoslavijo se bodo nadaljevale, le v drugačnih okvirih. Ampak očitno jih bomo spet morali dobiti po glavi, preden se bomo streznili.

Niti najmanj ne pretiravam. Vse slovenske stranke se neskončno ženejo, da bi navezale privilegirane stike z velikimi evropskimi partijami – od nemških socialdemokratov do italijanskih demokristjanov. Edina izjema so – čujmo, čujmo! – komunisti, bržda tudi zaradi dolgoletnih državiških izkušenj (tu imam v mislih njihove dolgoletne povezave s Katalonci in podobno). Za kaj gre. V evropskem parlamentu, denimo, obstaja razmeroma močna federalistična struja, ki je vanjo vključenih dvanajst skupin: Irci, Škoti, Valižani, Baski, Flamci, Korzičani, Sardinci in tako naprej. Tudi nas Slovence snubijo k sodelovanju. A vse se mi tako zdi, da bomo še nekaj časa vihali nos. Mi smo država, mi bi se menili z Margareto, Françoisom, Helmutom, ne pa s predstavniki nekakšnih regij. Pa nas bo že izučilo.

V Evropi smo že, tako rekoč ta trenutek, docela. Pa si tega nekako nočemo priznati, ker se bojimo soočiti se z neprijaznim dejstvom, da smo obsojeni na obrobno vlogo. Nikoli ne bomo prva violina, vendar v tem ni prav nič hudega. Kdor je le malo hodil po svetu odprtih oči, je hitro videl, kako obremenjeni so tako imenovani veliki narodi. Napuh, narcisizem, peza slavne preteklosti, popolna gluhost do vsega drugečnega, da ne bi našteval naprej. Vsakemu svoje. Ali če si pomagam z danes modnim geslom: *Small is beautiful*. To je seveda že čisto nova tema, toda treba se je je znova in znova lotevati, kajti le tako se bomo otrsali napotrebni in nesmiselni frustracij zaradi svoje fizične majhnosti.

Zadnje čase pri nas na Slovenskem za odpiranje neprijetnih vprašanj ni več potrebna kakšna posebna mera civilnega poguma. V tej splošni svobodi javne besede se je pritepla na dan neznosna količina pametnjakovičev, ki nam vseprek solijo pamet. Nenehno moram poslušati molilni mlinček o petinštiridesetih letih komunistične diktature, ki nam ni dala dihati, ki je kriva čisto za vse, celo za protin moje stare mame. Nič ne rečem, komunisti so bili res kot pravi stampedo slonov v čajnici, a kar je preveč, je preveč. Na individualni ravni že vsak nesposobnejši ali rogonosec krivi rdeče, da so mu uničili življenje, na kolektivni in nacionalni ravni pa se prepuščamo slepilu, da bi bili brez boljševikov najmanj enakovredni Švici. Pa si s tem samo mašimo ušesa in zatiskamo oči pred dejstvom, da smo bili tudi v nekomunistični zgodovini zmerom na obrobju, da smo komaj dihali in po čudežu sploh preživeli. In ko v pretekli vojni ne bi bili imeli enega relativno najmočnejših gibanj odpora v Evropi, bi bili danes resnično drobiž, povrh vsega pa še brez tretjine nacionalnega ozemlja in brez sredozemskega karakterja, kar bi Slovence nedvomno do konca zatolklo.

Antikomunizem je preživela štorija celo v Ameriki, kjer so v petdesetih letih celi naciji huj oprali možgane kot kadarkoli pri nas. Zatorej končno nehajmo s povečevalnim steklom iskati krivdo in krivce za naše preglavice, ampak si jih vzemimo za svojo nujno in neogibno popotnico. Dva milijona nas je, na prostoru, ki ga je podolgem moč prepešati v petih dneh, in drug

drugemu hočeš nočeš vsak dan gledamo v skledo. Takšna je in bo naša usoda. Nisem posebej ponosen nanjo, kajti, kot je zapisal moj zagrebški profesor, zadnje čase pri nas nepriljubljen, ni vsaka posebnost že sama po sebi vrlina. Pa tudi prav nič nelagodno mi ni ob tem, da sem Slovenec. Manj ko bomo samovšečno zibali svoje bolečine in svojo enkratnost, bolj ko bomo znali prisluhniti tudi drugim in njihovim stiskam, polneje bomo živeli. Cela vrsta narodov je kot kolektiv doživela pohabo zaradi čezmernih nacionalnih evforij. Svarilne zgleda za to imamo tudi pri vseh naših sosedih, od Avstrijcev do Srbov. Zato iz dneva v dan sam sebi in drugim skušam dopovedovati: da ne bi v upravičenih prizadevanjih za nacionalno neodvisnost Slovenci pozabili na svobodo vsakega posameznika, samega, golega, krhkega človeškega bitja.

Ljubljana, 22. 4. 1990